

**И. К. АХУНБАЕВ атындагы
КЫРГЫЗ МАМЛЕКЕТТИК МЕДИЦИНАЛЫК АКАДЕМИЯСЫ**

**Б. Н. ЕЛЬЦИН атындагы
КЫРГЫЗ-РОССИЯ СЛАВЯН УНИВЕРСИТЕТИ**

Д 14.24.708 диссертациялык кеңеши

Кол жазма укугунда
УДК 616.314-089.23:614(575.22)

АЛИЕВА АЙДАЙ МОМУНЖАНОВНА

**ДАСЫККАН ОРТОДОНТТУК ЖАРДАМ КӨРСӨТҮҮ САПАТЫН
ЖОГОРУЛАТУУ ЖОЛДОРУ (Ош ш. үлгүсү боюнча)**

14.01.14 – стоматология

Медициналык илимдеринин кандидаты окумуштуулук
даражасын коргоого берилген диссертациянын
авторефераты

Бишкек – 2025

Илимий иш С. Б. Данияров атындагы Кыргыз мамлекеттик кайра даярдоо жана дасыгууну жогорулатуу медициналык институтунун, дарыгерлердин дасыгуусун жогорулатуу факультетинин хирургиялык стоматология, ортопедия жана ортодонтия кафедрасынын профессордук-окутуучулук циклинде ишке ашырылган.

Илимий жетекчиси:

Ешиев Абдыракман Молдалиевич

медициналык илимдеринин доктору, профессор, Кыргыз Республикасынын Улуттук илимлер академиясынын мүчө-корр., Ош мамлекеттик университетинин Хирургиялык стоматология кафедрасынын балдар стоматология курсунун профессору

Расмий оппоненттер:

Жетектөөчү уюм:

Диссертацияны коргоо 2025-жылдын _____ саат _____ медицина илимдеринин доктору (кандидаты) окумуштуулук даражасын коргоо боюнча И. К. Ахунбаев атындагы Кыргыз мамлекеттик медициналык академиясы, жана Б. Н. Ельцин атындагы Кыргыз-Россия Славян университетине караштуу Д 14.24.708 диссертациялык кеңештин отурумунда өткөрүлөт. Дареги: 720020, Бишкек шаары, Ахунбаев көчөсү, 92, конференц-залы. Диссертацияны коргоо боюнча видеоконференциянын шилтемеси: _____

Диссертациялык иш менен И. К. Ахунбаев атындагы Кыргыз мамлекеттик медициналык академиясынын (720020, Бишкек ш., Ахунбаев көч., 92) жана Б. Н. Ельцин атындагы Кыргыз-Россия Славян университетинин (720000, Бишкек ш., Киевская көч., 44) китепканаларынан жана <http://www.vak.kg> сайтынан таанышууга болот.

Автореферат 2025-жылдын «__» _____ таратылган.

Диссертациялык кеңештин илимий катчысы,
медициналык илимдеринин кандидаты, доцент

П. Д. Абасканова

ИШТИН ЖАЛПЫ МҮНӨЗДӨМӨСҮ

Диссертация темасынын актуалдуулугу. Жашоо - турмуштук жана социалдык функцияларынын чектелишине алып келген ооруларга чалдыккан балдарды дарылоо, баланы өстүрүүнүн жана тарбиялоонун оптималдуу шарттарын түзүү, анын социалдык-эмгектик адаптацияланышы жана коомго интеграцияланышы заманбап медициналык илимдеринин жана практикалык саламаттык сактоонун маанилүү милдеттеринин бири болуп саналат. Кыргыз Республикасынын калкынын стоматологиялык ден соолугунун деңгээли акыркы он жылда туруктуу төмөндөө тенденциясына ээ [С. Чолокова, 2014; А. И. Жумабеков, 2017; М. М. Орозобекова, 2020].

Ата мекендик авторлордун маалыматтары боюнча балдар арасында тиш жаак аномалияларынын жана деформацияларынын таралышы Кыргызстандын ар кайсы региондорунда олуттуу түрдө 31,9% дан 86,1% га чейин өсүүдө. Адабияттардын маалыматтарын талдоо Кыргыз Республикасынын аймагында акыркы он жылдыктарда бул көрсөткүчтүн төмөндөө тенденциясынын жоктугу жөнүндө күбөлөндүрөт. Тиш системасынын аномалиялары- бул кеңири таралган стоматологиялык патология жана алардын жыштыгы жаш курагына жараша болот. Албетте, тиш тиш-жаак аномалиялардын таралышын белгилүү бир региондогу балдардын толук негизи менен ден соолугунун абалын мүнөздөгөн интегралдык көрсөткүчтөрдүн бири катары кароого болот [Б. М. Давлетов, 2014; А. И. Жумабеков, 2016; Д. А. Ешиев, 2023].

Белгилей кетсек, азыркы мезгилге чейин Кыргызстандын түштүк регионунда балдардын тиш-жаак аномалияларынын жана тиштенүүсүнүн өзгөчөлүктөрүн жана жыштыгын изилдөө максатында эпидемиологиялык изилдөө жүргүзүлгөн эмес, бул изилдөө темасынын актуалдуулугун баса белгилейт. Тиш-жаак аномалияларын алдын алуу, эрте аныктоо жана дарылоо жетишсиз деңгээлде жүргүзүлүүдө жана Ош шаарын андан ары өнүктүрүүгө муктаж.

Эпидемиологиялык изилдөөлөрдүн натыйжалары жеке калыбына келтирүү программаларын ишке ашыруунун ийгиликтүү натыйжасын алуу максатында тиш-жаак системасынын патологиясын эрте аныктоо, алдын алуу жана дарылоону уюштуруу боюнча заманбап комплекстүү иш-чараларды иштеп чыгаруу үчүн негиз болуп саналат, бул көптөгөн авторлордун басылмаларында көрсөтүлгөн [96, 107, 112, 133, 139, 145, 147, 175, 180, 185]

КМШ өлкөлөрүндөгү заманбап эпидемиологиялык изилдөөлөр, балдар арасында тиш - жаак патологиясынын жогорку деңгээлде таралышын күбөлөндүрөт-59,4% [45, 81].

Аймактык дарылоо жана алдын алуу программаларын пландаштыруу үчүн зарыл шарттардын бири катары структурасы жана тиштенме аномалиялардын жана

тиштенме пайда болушунун ар кандай мезгилдерде деформациялардын жайылуусун изилдөө балдардын ортодонтиясынын жана стоматологиясынын актуалдуу көйгөйү болуп саналат. .

Стоматологиялык жардамды уюштуруунун заманбап шарттары стоматологиялык жардамдын сапаттык маселелерине принципалдуу жаңы ыкмаларды талап кылат. Акыркы жылдары экспертизанын жана сапатты баалоонун негиздери, сапаттык стандарттары иштелип чыккан [79, 159, 160].

Стоматологиялык жана ортодонттук, атап айтканда, менчиктин ар кандай түрүндөгү дарылоо-алдын алуу мекемелеринде медициналык жардамдын сапатын башкаруу маселелери, айрыкча балдар стоматологиясынын социалдык багытын эске алуу менен актуалдуу бойдон калууда.

Ушул убакка чейин ортодонттук жардамдын сапатын баалоо критерийлери патологиянын көп өзгөрмөлүүлүгүн (варианттуулугун) эске алуу менен иштелип чыккан эмес, бул дарылоонун натыйжалуулугуна тийиштүү контролду камсыз кылууга мүмкүндүк бербейт.

Жогоруда айтылгандардын баары Ош шаарында максаттуу эпидемиологиялык изилдөөлөрдү жүргүзүү, ошондой эле Ош шаарындагы стоматологиялык поликлиникаларда жана жеке стоматологиялык клиникаларда ортодонттук жардамдын сапатын контролдоо жана натыйжалуулугун баалоо системасын иштеп чыгаруу жана киргизүү зарылдыгын негиздейт. .

Диссертациянын темасынын артыкчылыктуу илимий багыттар, ири илимий программалар (долбоорлор), билим берүү жана илимий мекемелер тарабынан жүргүзүлүп жаткан негизги илимий-изилдөө иштери менен байланышы. Иш демилгелүү болуп саналат.

Изилдөөнүн максаты: тиш жаак аномалияларынын таралышын баалоо, тиш-жаак системасынын аномалиялары бар балдарга ортодонттук жардам көрсөтүүнүн натыйжалуулугуна таасир этүүчү факторлорду талдоо, ошондой эле бул чөйрөнү жөнгө салуучу ченемдик укуктук актыларды изилдөө.

Изилдөө максаттары:

1. Ош шаарындагы мектеп жашындагы балдардын арасында тиш аномалияларынын түзүмүн жана таралышын изилдөө;
2. Ош шаарындагы мектеп жашындагы балдардын тиш-жаак аномалияларынын өнүгүшүнө таасир этүүчү медициналык-социалдык факторлорго баа берүү;
3. Ош шаарындагы стоматологиялык поликлиниканын ортодонт дарыгеринин нормативдик-укуктук актыларын үйрөнүү;
4. Ортодонттук жардамдын сапатына баа берүү (Ош шаарынын мисалында) тиш-жаак системанын аномалияларынын ар кандай формаларын ортодонттук дарылоонун клиникалык ыкмаларынын натыйжалуулугун

талдоонун негизинде, алардын сапатын контролдоону эксперттик баалоонун негизинде. дарылоо (Ош шаарындагы ортодонттордун ишинин мисалында);

5. «Балдарды ортодонтиялык дарылоонун сапатын жана натыйжалуулугун баалоо» методикалык сунуштарды иштеп чыгуу жана ишке ашыруу.

Алынган натыйжалардын илимий жаңылыгы:

1. Ош шаарында жашаган мектеп жашындагы балдардын ортодонттук патологиясынын таралышы боюнча биринчи жолу изилдөө жүргүзүлгөн. Изилдөөнүн жыйынтыгы боюнча 100 балага 75,6 тиш-жаак системасынын аномалиясы аныкталган.

2. Стоматологиялык аномалиялардын түзүмү жана мүнөзү изилденген, тиш –жаак системасынын патологиясынын калыптанышына медициналык-социалдык факторлордун таасири жана балдардын ортодонттук дарылоонун мүмкүнчүлүктөрү жөнүндө маалыматы талданган. Белгиленген факторлор: тукум куучулук ($31,3 \pm 1,9\%$), жаман адаттардын болушу ($26,2 \pm 2,1\%$), өз убагында дарылоо жана анын кесепетинен тиштин жулунушу ($21,8 \pm 2,0\%$), мурундун дем алуусунун бузулушу ($11,3 \pm 0,7\%$), упчуну узак мөөнөттүү колдонуу ($9,4 \pm 0,8\%$);

3. Ош шаарында ортодонт дарыгерлерди аккредитациялоо жана квалификациясын жогорулатуу боюнча ченемдик укуктук актыларды жана маалыматтарды изилдөө төмөнкүдөй тыянактарды чыгарууга алып келди: бул аймакта 250 сааттан кем эмес ортодонт дарыгер-ортодонтия адистиги боюнча клиникалык ординатурадан өтүүгө милдеттүү;

4. Шаардагы стоматологиялык клиниканын ортодонттук кабинетинде жана жеке стоматологиялык клиникаларында эрте жана кеч аралаш жана туруктуу тиштердин стадиясында заманбап аппараттарды колдонуу менен Оштун мектеп жашындагы балдардын жаак-тиш аномалияларын дарылоонун ар кандай ыкмаларынын натыйжалуулугуна баа берилген.

Алынган натыйжалардын практикалык мааниси:

1. Эпидемиологиялык изилдөөнүн натыйжалары саламаттыкты сактоонун муниципалдык органдарынын жетекчилери тарабынан балдарга ортодонттук жардам көрсөтүү боюнча иштерди пландаштырууда жана анын натыйжалуулугун баалоодо колдонулат;

2. Тиш-жаак аномалияларынын түзүмү жана мүнөзү аныкталган, тиш системасынын патологиясынын калыптанышына медициналык-социалдык факторлордун таасири жана балдардын ортодонттук дарылоонун мүмкүнчүлүктөрү жөнүндө маалымдуулугу талданган;

3. Стоматологиялык клиникаларда жана жеке стоматологиялык кабинеттерде иштеген ортодонт дарыгердери үчүн ортодонтия боюнча клиникалык ординатурадан өтүү зарыл, эгерде бул мүмкүн болбосо, алар бул багытта 140 сааттан кем эмес дасыгуусун жогорулатуу курсунан өтүшү керек.

4. Иштелип чыккан жана алынган маалыматтар Ош облустар аралык бириккен клиникалык ооруканасынын жаак-бет хирургиясы бөлүмүнүн жана ортодонттук борборунун, Ош шаарындагы Дентал-Ош стоматологиялык поликлиникасынын, ошондой эле [18.10. 2024-ж., 21.10.2024-ж. жана 22.11.2024] ишке киргизүү актылары боюнча Бишкек шаарынын № 3 стоматологиялык клиниканын практикасына киргизилген.

Алынган маалыматтардын **экономикалык маанилүүлүгүнө** жаак-тиш аномалиялары бар балдарды дарылоонун, алдын алуунун жана медициналык кароонун ыкмаларын киргизүү аркылуу жаак-тиш аномалияларды клиникалык жана эпидемиологиялык изилдөөлөрдүн натыйжаларын пайдаланууда медициналык-социалдык натыйжалуулукту алуу мүмкүнчүлүгү кирет.

Коргоо үчүн берилген диссертациянын негизги жоболору:

1. Ош шаарындагы мектеп жашындагы балдардын ортодонттук жардамга кайрылуулары боюнча тиш-жаак системасынын аномалияларынын таралуу деңгээли ата-энелердин маалымдуулугунун жана ортодонттук жөлөкпулдардын жеткиликтүүлүгүнүн жогорулашы менен байланыштуу.

2. Дарылоонун натыйжасында тиш-жаак системанын аномалияларынын параметрлерин өзгөртүү боюнча ортодонт-дарыгеринин ишинин натыйжалуулугун баалоо, жүргүзүлгөн дарылоонун сапатын контролдоо жыйынтыгы боюнча стоматологиялык мекемеде ортодонттук жардамдын деңгээлин эксперттик баалоо.

Издөнүүчүнүн жеке салымы. Тиш-жаак системанын аномалияларын эпидемиологиялык изилдөөнүн алкагында автор Ош шаарындагы мектеп окуучуларын жеке текшерип, сурамжылоо жүргүзгөн. Медициналык-социалдык факторлорду, мектеп окуучуларынын жана алардын ата-энелеринин стоматологиялык системанын патологиясынын бар экендиги жана аны оңдоо мүмкүнчүлүгү жөнүндө маалымдуулугун аныктоо үчүн автор анкеталарды иштеп чыгып, сурамжылоо жүргүзгөн жана алынган маалыматтарды талдаган. Ортодонттун эффективдүүлүгүн жана ортодонттук дарылоонун сапатын баалоо критерийлери иштелип чыккан.

Диссертациянын жыйынтыгын апробациялоо. Диссертациянын материалдары төмөнкү даректе баяндалган жана талкууланган: Ош областтык стоматологиялык коому, 15-сентябрь, 2021-жыл (Ош, 2021-ж.); «Стоматология кечээ, бүгүн, эртең» деген темада эл аралык илимий-практикалык конференция, Ош, 25-апрель, 2023-жыл (Ош, 2023-ж.); атындагы КММАнын Балдар стоматологиясы кафедрасынын 40 жылдыгына арналган «Балдар стоматологиясынын актуалдуу маселелери» темасында эл аралык илимий-практикалык конференция. И. К. Ахунбаев жана профессор Гүлнара Сатаркуловна Чолокованын 75 жылдык мааракеси, Бишкек, 2023-жылдын 15-16-сентябрь (Бишкек, 2023-жыл).

ОшМУнун Медицина факультетинин 30 жылдыгына, ошондой эле университеттин биринчи деканынын 75 жылдыгына арналган “Теория, билим жана илимдин прикладдык медицина менен интеграциясы” деген темада эл аралык илимий-практикалык конференция. Медицина факультети, медицина илимдеринин доктору, профессор Жээнбаев Жолборс Жээнбаевич, Ош, 22-23-июнь 2023-ж. (Ош, 2023-ж.) жана эл аралык илимий-практикалык конференция «Заманбап медицинанын актуалдуу маселелери. Табияттан адамга», ОшМУнун 85 жылдыгына, ошондой эле профессор Джолдубаев Ырысбай Жолдубаевичтин 80 жылдыгына арналган Ош шаары, 2024-жылдын 30-майы (Ош, 2024-ж.) жана сертификаттар менен тастыкталган.

Диссертациянын басылмаларда толук чагылдырылышы. Диссертациялык иштин темасы боюнча 9 илимий макала, анын ичинен 2 чет элдик журналдарда, 8 импакт-фактор 0,1ден кем эмес РИНЦ системасы боюнча индекстелген илимий басылмаларда жарыяланган.

Диссертациянын структурасы жана көлөмү. Диссертация кириш сөздөн, 3 бөлүмдөн: адабияттарга сереп салуу, методология жана изилдөө ыкмалары, өздүк изилдөөнүн натыйжалары жана аларды талкуулоо бөлүмү, корутунду, практикалык сунуштар, илимий адабияттар тизмесинен жана тиркемеден турат. Иш компьютердик тексттин 142 бетинде берилген, 49 сүрөттөмө (анын ичинде фото, диаграмма) жана 6 таблица менен көркөмдөлгөн. Библиографиялык көрсөткүч орус тилдүү жана чет элдик авторлордун 209 булагы, анын ичинде изденүүчү ээсинин өзүнүн басылмаларын камтыйт.

ДИССЕРТАЦИЯНЫН НЕГИЗГИ МАЗМУНУ

Кириш сөздө актуалдуулугун негиздеп, изилдөөнүн максаттарын жана милдеттерин аныктайт, илимий жаңылыкты, илимий жана практикалык маанисин белгилейт, коргоого сунушталган негизги жоболорду белгилейт.

1-бап. «Азыркы учурда балдардын тиш системасынын бузулушу жана деформациясы өөрчүү учурунда ортодонтиянын мүмкүнчүлүктөрү (адабий серептөө)» Ош шаарындагы балдардын тиш аномалияларынын таралышы боюнча эпидемиологиялык жана статистикалык маалыматтарды, анын ичинде төмөнкү бөлүмдөрдү камтыйт: 1.1 Балдардын тиш системасынын аномалияларынын жыштыгы жана түзүлүшү; 1.2 Дарылоонун сапатын баалоону камсыз кылуу методдору, ошондой эле стоматологиялык жардамда процедуралардын натыйжалуулугун баалоо; 1.3 Ортодонтиялык жардамдын эффективдүүлүгүн баалоонун негизинде эн оптималдуу ыкманы тандоо.

2-бап. «Методологиясы жана изилдөө ыкмалары».

Изилдөөнүн объектиси: 1000 окуучу текшерилген, андан тышкары ооз көңдөйүн клиникалык текшерүүдөн кийин 850 балага сурамжылоо жүргүзүлгөн. Ортодонтиялык дарылоонун сапаты 100 балада бааланган.

Изилдөөнүн предмети: Ош шаарындагы мектеп окуучуларынын арасында ЗЧА пайда болуу жыштыгы, тиш-бет системасынын өнүгүүсүнүн бузулушу бар балдардын медициналык-социалдык мүнөздөмөсү; жалпы кабыл алынган классификациялар боюнча текшерүү учурунда аныкталган патология мүнөзү.

2.1 Изилдөө базасынын жалпы мүнөздөмөсү. Ош шаары Кыргызстандын эң көп калкы боюнча Бишкектен кийинки экинчи шаар, өлкөнүн түштүгүндөгү эң чоң шаар, расмий түрдө “түштүк борбор” деп аталган. 2020-жылдын 1-январына карата Шаарда 312,5 миң адам жашайт. Ош шаарынын аянты 182 км². Жыл сайын өспүрүмдөрдүн санынын жана балдардын туруктуу санынын көбөйүшү байкалууда, ал тургай кандайдыр бир көбөйүү тенденциясы бар, бул коомдогу демографиялык саясаттын өзгөрүшү менен байланыштуу. Шаар калкындагы балдардын жана өспүрүмдөрдүн үлүшү ар кайсы жылдарда 18,6%дан 20,0%ке чейин өзгөрүп турат, бул шаар калкынын прогрессивдүү түрүн көрсөтөт.

2.2 Ош шаарындагы мектеп жашындагы балдардын дентоальвеолярдык аномалияларынын таралышын изилдөөнүн методологиясы, программасы жана уюштуруусу. Иликтөө объекти катары бир катар муниципалдык билим берүү мекемелери, Областтар аралык стоматологиялык борбор, Ош шаарынын №1, 2 мамлекеттик стоматологиялык клиникасы алынган. Жеке стоматологиялык клиника Дентал-Ош, Дентал-С., Ортодонтология борбору ОМОКБ, Элим стоматологиялык клиникасы, доктор Замир . тандалган Муниципалдык билим берүү мекемелеринде: 7-11-класстар, №4 атындагы гимназия мектеби. Киров атындагы жана №17 С.М. Ош шаарындагы Ю А. Жалпысынан 1000 окуучу текшерилди, андан тышкары 564 бала ооз көңдөйүн клиникалык текшерүүдөн өткөрдү; ОМОКБ ортодонтология борбору Элим стоматологиялык клиникасы, доктор Замир. Муниципалдык билим берүү мекемелеринде: 7-11-класстар, №4 атындагы гимназия мектеби. Киров атындагы жана №17 С.М. Ош шаарындагы Ю А. Гагарин мектебинин 1000 окуучу текшерилген, андан тышкары 564 бала ооз көңдөйүн клиникалык текшерүүдөн өткөрүлгөн;

2.3 Балдардын тиш-жаак системасынын аномалиялар өөрчүшүндө ортодонтиялык дарылоонун натыйжаларын жана ортодонт-дэригердин ишинин эффективдүүлүгүн баалоо методдору жана критерийлери. №1, 2 стоматологиялык клиникада, областтар аралык стоматологиялык борбордо, ОМОКБ Ортодонттук борборунда, Dental-Ош жана Dental-С жеке

клиникаларында жүргүзүлүп жаткан ортодонтиялык дарылоонун эффективдүүлүгүн талдоо үчүн мектеп жашындагы балдардын ар кандай жаш курактык топторунда 100 иши аяктаган. аномалияларды дарылоо ыкмалары тандалып алынган жана ар кандай тегиздикте стоматологиялык система талданган.. Оорулуулардын топтору тиштенме пайда болуу стадиясына жараша уюштурулган. Эрте аралаш тиштери бар топко 50 бала, кеч аралаш тиштери барларга 50 бала, туруктуу тиштери өнүккөн 100 бала кирген. Ар кандай курактык топтордо ар кандай дарылоо ыкмаларынын натыйжалуулугун ишенимдүү баалоо үчүн бейтаптарды топторго бөлүштүрүү окшош болгон.

2.4 Алынган маалыматтарды статистикалык иштетүү ыкмалары. Материалды статистикалык иштетүү салыштырмалуу чоңдуктарды эсептөө, "Excel, WindowsOffice XP" жана "Statistica 6.0" (Statsoft, АКШ) программаларында маалыматтарды талдоо пакетин колдонуу менен корреляциялык жана регрессиялык анализдерди жүргүзүү жолу менен, орточо арифметикалык маанини эсептөө менен жүргүзүлдү. жана анын стандарттык катасы ($M \pm m$), көз карандысыз үлгүлөр үчүн Студенттин t-тести $b < 0.05$ те натыйжасы маанилүү деп эсептелген.

3-бап. Жеке изилдөөлөр.

3.1 Ош шаарындагы балдардын тиш аномалияларынын таралышынын талдоо

182 км² аянтты ээлеген Ош шаарынын калкы 2023-жылы 361,3 миң адамды түзөт.

Үч жылдын ичинде тиш системасынын аномалиялары бар балдардын жардам сурап кайрылгандардын саны өсүүдө: 1,6 миң болсо, 2020-жылы 2,4 миңге жеткен.

Жалпылоо:

Бул талдоо Ош шаарындагы балдар жана өспүрүмдөр арасындагы стоматологиялык аномалиялардын абалын терең түшүнүүгө мүмкүндүк берет.

Изилдөөнүн негизги пункттары:

1. Жалпы саны: 1000 мектеп окуучулары текшерилди, анын ичинен 503 (50,3%) кыздар жана 497 (49,7%) балдар.

2. Окклюзиянын түрлөрү: Бардык текшерилгендердин ичинен 72% туруктуу тиштери, 24,5% кеч алынуучу, 3,5% эрте алынуучу жана убактылуу тиштери болгон.

3. Тиш-бет аномалияларынын жыштыгы: 756 мектеп окуучуларында (75,6%) тиш-жаак аномалиялар табылган.

4. Аномалиялардын түрлөрү: Аномалиялардын эң көп бөлүгү тиштенме патологиясы менен шартталган (46,5%). Тиш аномалиялары 29,1% түзөт.

5. Так- маалымат:

- Трансверсалдык окклюзиядагы аномалиялар - 30,4%
- Сагитталды тегиздик - 28,6%
- Вертикалдык окклюзия - 16,6%
- жеке тиштердин аномалиялары - 22,9%
- тиштин абалынын аномалиялары - 29,1%
- катуу тиш ткандарынын түзүлүшүндөгү аномалиясы - 4,8%

3.1.1-таблица – Ош ш. С. М. Киров жана Ю. А. Гагарин атындагы мектеп гимназиянын 7-11 классынын окуучуларында аномалиянын кездешүү жыштыгы

№	Аномалия түрлөрү	Эркек балдар		Кыздар		Жалпы	
		Абс.	%	Абс.	%	Абс.	%
1	Тиштердин абалында аномалия	114	52%	106	48%	220	29,1%
2	Тиштердин ирети ичкериши (тартылышы)	89	45,5%	106	54,5	195	25,8%
3	Жеке тиштин аномалиясы	82	45,6 %	98	54,4 %	180	22,9%
4	Диастема	89	55,3%	72	44,7%	161	22,2%
	Бардыгы :	374	49,4%	382	50,6%	756	100%

Жеке тиштердин аномалиялары $22,9 \pm 1,5\%$ учурларда, тиштин абалынын аномалиялары - $29,1 \pm 1,8\%$, катуу тиш ткандарынын түзүлүшүндөгү аномалиялар - $4,8 \pm 0,5\%$. Жеке тиштердин абалындагы аномалияларды кароодо текшерилгендердин $11,6 \pm 0,8\%$ ында вестибулярдык азуусунун болушу, тишсиз каптал азуу тиштери - $2,1 \pm 2,4\%$, тишсиз премолярлар - $3,4 \pm 1,8\%$ учурда, аномалия позициясы, формасы жана башка тиштердин саны - $6,1 \pm 1,3\%$. Каралгандардын $22,2\%$ ында үстүнкү азуу тиштердин ортосундагы диастема байкалган. Тиш тиштеринин тартылышы же ичкериши $25,8 \pm 2,1\%$ болгон.

3.1.2-таблица – Балдарда тиштенменин кездешүү жыштыгы

№	Тиштенме түрлөрү	Эркек балдар		кыздар		жалпы	
		Абс.	%	Абс.	%	Абс.	%
1	Ортогнатикалык	307	53%	272	47%	579	57,9
2	Кайчылаш	57	57,5%	42	42,%	99	9,9
3	Терең азуулук	46	48%	49	52%	95	7,5%
4	Вертикалдык азуулук	46	48,6%	48	51,4%	94	7,4%
	Мезиалдык	31	41%	44	59%	75	7,3%
	Дисталдык	23	39,6%	35	60,4%	58	5,8%
	Бардыгы :	510	51%	490	49%	1000	100%

3.1.2-таблицада белгилегендей көпчүлүк учурларда ортогнатикалык тиштенме 579 балада (нормалдуу түрдө) болгон, ал 57,9% түзөт. Экинчи орунда кайчылаш тиштөө – балдардын 9,9%ы, кийинки орунда терең азуулук тиштенме – балдардын 7,5%ы, вертикалдык азуу тиштенме бир аз айырмасы бар – балдардын 7,4%ы, ал эми мезиалдык тиштенме – балдардын 7,3%ы, 5,8%да гана дисталдык тиштенмеси бар.

Корутунду: Бул жыйынтыктар Ош шаарындагы балдардын жана өспүрүмдөрдүн стоматологиялык аномалиялары көйгөйүнүн маанилүүлүгүн жана актуалдуулугун баса белгилейт. Азыркы учурда өсүп келе жаткан муундун олуттуу бөлүгү ортодонтиялык коррекцияга муктаж, бул багытта медициналык жардамды жана профилактикалык иш-чараларды күчөтүү маселесин актуалдуу кылат.

Бул изилдөөлөр көрсөткөндөй, тиш аномалиялары Ош шаарындагы балдардын арасында кеңири таралган көйгөй болуп саналат. Тиштенме аномалиясынын өзгөчөлөнгөн тегиздикте классификациясы алардын таралуу өзгөчөлүктөрүн жана стоматологиялык жардам көрсөтүүдө артыкчылыктарды баалоого мүмкүндүк берет.

Сагитталдык кемтиктер эң кеңири таралган түрү болуп саналат, ал ортодонт – дарыгерлердин жылдык отчетторунун маалыматтары менен да, окуу жайларында массалык текшерүүлөрдүн жыйынтыгы менен да тастыкталат.

Бирок, мектептердеги массалык текшерүүлөрдүн жыйынтыгы көрсөткөндөй, ортодонтологдордун жылдык отчетторунда алардын азыраак көрсөтүлүшүнө карабастан, вертикалдык жана туурасынан кеткен аномалиялар балдарда да көп кездешет. Бул аномалиялар алгачкы этаптарда анча байкалбашы мүмкүн же

эстетика же функция жагынан бейтаптарды азыраак тынчсыздандырышы мүмкүн экенин көрсөтүп турат, ошондуктан алар адиске кайрылууга азыраак себеп болот.

Төмөнкү азуу тешиктердин нормалдашпаган индекси (73%) менен балдардын жогорку үлүшүнө да көңүл буруу зарыл.

Жалпысынан алганда, бул изилдөөлөр балдардын арасында стоматологиялык аномалияларды эрте диагностикалоо жана алдын алуу зарылдыгын жана алардын таралышын жана мүнөзүн баалоо үчүн масштабдуу изилдөөлөрдүн маанилүүлүгүн баса белгилейт.

Кариестин таралышы. Балдардын 60% КПУ+КП индекси 4төн жогору болгон, бул алдын алуу иш-чараларын жана оозеки багуу боюнча билим берүү программаларын күчөтүү зарылдыгын көрсөтүп турат.

Тиш-жаак системасынын бузулуулары.

Тиштенме мүнөзү. Көпчүлүк балдарда ортогнатикалык тиштенме байкалат, бул нормалдуу көрүнүш.

Аныкталган маалыматтар боюнча Ош шаарындагы балдардын арасында стоматологиялык системада олуттуу көйгөйлөр бар экенин көрсөтүп турат, алар адистердин көңүлүн бурууну жана аларды оңдоо жана алдын алуу боюнча иш-чараларды иштеп чыгууну талап кылат. Балдарга ортодонтиялык жардам көрсөтүүнүн жеткиликтүүлүгү жана натыйжалуулугу, ошондой эле ата-энелер жана билим берүү мекемелеринин мугалимдери арасында тарбия иштерин жүргүзүүнүн зарылдыгы өзгөчө актуалдуу болуп саналат.

Бул изилдөөлөр көрсөткөндөй, Ош шаарында балдардын жана өспүрүмдөрдүн тиш-жаак системасынын көйгөйлөрү көп кездешет. Балдар менен кыздардын ортосундагы аномалиялардын түрлөрүндө белгилүү бир айырмачылыктар бар экендиги өзгөчө кызыктуу, алар тиштенмеден пайда болушуна таасир этүүчү ар кандай генетикалык, биологиялык, атүгүл социалдык-маданий факторлорду көрсөтүшү мүмкүн. Акыркы үч жылда ортодонтиялык дарылоого болгон муктаждыктын олуттуу өсүшү, балким, билим берүү кампанияларына, медициналык көзөмөлдүн жогорулашына же диагностикалык критерийлердин өзгөрүшүнө байланыштуу туура эмес тиштенме көйгөйлөрү жөнүндө коомчулуктун маалымдуулугунун жогорулагандыгын көрсөтүп турат.

Ош шаарында ортодонтиялык дарылоо ыкмалары өзгөрүүдө. Айкалышкан аспаптарды колдонуу 2020-жылдагы 15,7%дан 2022-жылы 10,7%га чейин төмөндөгөн, ал эми ооз көндөйүнө стационардык приборлорду колдонуу 19,1%дан 55,3%га өскөн.

Ошондой эле диспансердик байкоого алынган балдардын саны 2020-жылдагы 38,4%дан 2022-жылы 94,1%га чейин көбөйгөн, бул дарыгерлердин бейтаптардын узак мөөнөттүү ден соолугу үчүн жоопкерчилигинин жогорулагандыгын жана узак мөөнөттүү дарылоону пландаштырууга көңүл буруунун жогорулашынан кабар берет.

Изилдөө Ош шаарында стоматологиялык аномалиялардын таралышынын олуттуу өскөнүн, 2020-жылдагы 1,6 миңден 2022-жылы 2,7 миңге чейин кайрылуулар көбөйгөнүн көрсөтөт.

3.2 Ош шаарындагы мектеп жашындагы балдардын тиш аномалияларынын өнүгүшүнө социалдык жана медициналык факторлордун тийгизген таасирин изилдөөнүн жыйынтыгы

Ош шаарындагы балдардын арасында тиш аномалияларынын таралышы боюнча жүргүзүлгөн изилдөө бул бузулуулар аз камсыз болгон үй-бүлөлөрдүн балдарында көп кездешерин көрсөткөн. Ош шаарындагы мамлекеттик жана жеке менчик стоматологиялык клиникаларда 850 бейтапка сурамжылоо жүргүзүү аркылуу оозеки гигиенанын начардыгы, тукум куучулук, жаман адаттар жана дем алуу көйгөйлөрү сыяктуу социалдык-экономикалык жана медициналык факторлордун таасири изилденген.

Ош шаарында ата-энелердин балдарын ортодонтиялык дарылоого мотивациялары боюнча сурамжылоо көрсөткөндөй, көпчүлүк (84,5%) эстетикалык кемчиликтерди ондоого умтулушат, ал эми 15,5%ы тиштөө менен жалпы ден соолуктун ортосундагы байланышты көрүшөт. Ата-энелердин көпчүлүгү (76,3%) дарыгердин корутундусуна таянып, дарылоону зарыл деп эсептешет, бирок 18,6% анын максатка ылайыктуулугунан күмөн санашат, ал эми 5,1% ортодонтиялык дарылоонун пайдасын көрүшпөйт.

3.2.1 Ортодонтиялык патологияны дарылоонун мүмкүнчүлүктөрү жөнүндө балдардын жана чоң кишилерде маалымдуулугунун деңгээли

Оштогу балдардын арасында жүргүзүлгөн изилдөөдө тиш патологиясы жана ортодонтиялык пластиналар менен дарылоо боюнча маалымат төмөн экени аныкталган. Респонденттердин 24% тиштенүүсүнө нааразы болгонуна

карабастан, дарылоого муктаж балдардын 1,7% гана ортодонтиялык коррекциядан өтүшөт. Респонденттердин көпчүлүгү (84,5%) эстетикалык көйгөйлөрдөн улам ортодонтиялык дарылоого кайрылышат.

Ош шаарында жүргүзүлгөн изилдөө көрсөткөндөй, катышуучулардын жарымынан көбү (54,6%) брекеттерди, 35,4%ы бир жаактуу ортодонтиялык плиталар жөнүндө билишет, бирок 10%ы ортодонтиялык коррекциялоо ыкмаларын жакшы билишкен эмес. Ортодонтияда жеке мамиленин маанилүүлүгү баса белгиленет, респонденттердин болжол менен 55,7% дарыгердин сунуштарын аткарууга даяр, ал эми 27,2% кадимки жашоо образын сактоо менен кызматташууга макул. Ортодонтиялык жардамдын болушу адистердин квалификациясынан жана каржылоосунан көз каранды.

3.3 Ош шаарындагы мамлекеттик жана жеке стоматологиялык клиникаларда ортодонт- дарыгерлердин ишин жөнгө салуучу ченемдик укуктук актыларды (аккредитациялоо, дасыгуусун жогорулатуу) изилдөө.

Диссертациялык изилдөөнүн берилген бөлүмүндө ортодонттук практиканын чөйрөсүн жөнгө салуучу ченемдик укуктук актыларды кылдат изилдөө жүргүзүлүп, Ош шаарынын контекстинде ортодонт-дарыгерлердин кесиптик дасыгуусуна байланышкан аккредитациялоо механизмдери жана стандарттары талдоого алынган. Бул талдоо резиденттик талаптарга жана ортодонт адистер үчүн үзгүлтүксүз билим берүү программаларына байланыштуу расмий документтерди жана маалыматтарды камтыган чогултулган маалыматтарды комплекстүү кароого негизделген.

Нормативдик актыларга ылайык, ортодонт-дарыгерлер “Ортодонтия” адистиги боюнча клиникалык ординатурадан өтүшү же бул багытта квалификациясын жогорулатууга милдеттүү. Мыйзамда ортодонттор үчүн клиникалык ординатура милдеттүү түрдө белгиленет. Белгиленген стандарттарга ылайык, резидентурага кабыл алуу Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн 2018-жылдын 30-августундагы токтому жана Министрликтин буйругу менен бекитилген “Ординатура жөнүндө жободо” Кыргыз Республикасынын Саламаттык сактоо жана социалдык өнүктүрүү министрлигинин 2021-жылдын 8-июнундагы № 755 “Медициналык жана фармацевтика кызматкерлерин аттестациялоо жана каттоо жөнүндө жобону бекитүү тууралуу” каралган жалпы жоболордун негизинде жүргүзүлөт.

Көрсөтүлгөн Мамлекеттик талаптарда "Билим берүү жөнүндө" Кыргыз Республикасынын Мыйзамынын ченемдерине жана Кыргыз Республикасы тарабынан белгиленген тартипте таанылган жогорку кесиптик билим берүү чөйрөсүн камтыган эл аралык документтерге ылайык келген терминологиялык белгилер жана аныктамалар колдонулат. Жогорку окуу жайынан кийинки медициналык жана фармацевтикалык билим берүү тармагында адистерди даярдоону уюштурууга багытталган мамлекеттик стандарттар билим берүүнүн мүнөзүн, анын узактыгын, түзүмүн жана мазмунун аныктоочу, ошондой эле

бүтүрүүчүлөрдү аттестациялоонун жана аттестациялоонун тартибин жөнгө салуучу белгилүү ченемдик укуктук стандарт катары кызмат кылат.

Ошону менен, Кыргыз Республикасында жогорку медициналык окуу жайларын аяктагандан кийин бүтүрүүчүлөр атайын окуу жайларында кошумча билим алууга жана алардын статусун жана белгилүү бир чөйрөдө медициналык ишмердүүлүк жүргүзүү укугун камсыз кылган мамлекет тарабынан таанылган медицина тармагында сертификат алууга мүмкүнчүлүк алышат.

С.Б. Данияров атындагы Кыргыз мамлекеттик кайра даярдоо жана дасыыгууну жогорулатуу медициналык институтунда (КМКДжДЖМИ). эки жылдык ординатура жана ар кандай медициналык адистиктер боюнча бир жылдык интернатура менен аспирантураны ишке ашырууда.

Резиденттерди окутуу процесси КМКДжДЖМИнин бекитилген кабыл алуу планына ылайык мамлекеттик жана акы төлөнүүчү негизде жүргүзүлөт. Окуунун жогорку деңгээлин жана практикалык иштерге жеткиликтуу болушун камсыз кылуу максатында жашоочулардын саны катуу чектелген.

Б.Н. Ельцин атындагы Кыргыз-Орус Славян университети. (КРСУ) да резидентура программаларын ишке ашырат.

Сүрөттөлгөн окуу жайларда, анын ичинде ОшМУнун дипломдон кийинки медициналык билим берүү факультетинде, Б.Н. Ельцин атындагы Кыргыз-Орус Славян университетинде өтсө болот.

Алсак, Кыргызстандагы медициналык окуу жайлардын ичинен ортодонтология адистиги боюнча клиникалык ординатуранын алкагында билим берүү укугу КММАнын Дипломдон кийинки медициналык билим берүү факультетине гана берилген. Ош шаарынын аймагындагы стоматологиялык клиникаларды аккредитациялоо процессин изилдөөнүн жүрүшүндө Ош облустар аралык бириккен клиникалык ооруканасынын No1 жана No2 мамлекеттик стоматологиялык клиникалары, облустар аралык стоматологиялык борбору жана ортодонтиялык борбору гана аккредитациядан ийгиликтүү өткөндүгү аныкталган. Бул шаардагы башка бардык жеке стоматологиялык клиникалар аккредитациядан өткөн эмес.

Ош шаарында ортодонтия жаатындагы медициналык адистерди аккредитациялоо жана квалификациясын жогорулатуу боюнча талданган ченемдик укуктук актылар жана маалыматтар төмөнкүдөй корутундуларды чыгарууга негиз түзөт:

1. Ортодонтия чөйрөсүндө медициналык ишти жүзөгө ашыруу үчүн медициналык квалификация бул адистик боюнча аяктаган клиникалык ординатураны же 250 сааттан кем эмес квалификацияны ийгиликтүү аяктаганды билдирет.

2. Жеке стоматологиялык клиникаларда иштеген ортодонт-дарыгерлер ортодонтия тармагында тиешелүү адистикке ээ болушу керек, ошондой эле алардын кесиптик квалификациясын системалуу түрдө жогорулатууга милдеттүү.

3. Ортодонтия чөйрөсүндөгү медициналык практиканын стандарттарын өркүндөтүү максатында Стоматологдор ассоциациясы жана Кыргыз Республикасынын Саламаттык сактоо министрлигине караштуу башкы штаттан тышкары стоматолог тарабынан ортодонтторго берилген ченемдик актыларга жана сертификаттарга баа берүүнү демилгелөө сунушталат. Республика. Талаптар аткарылбаган учурда тиешелүү дисциплинардык жана укуктук чараларды көрүү, анын ичинде талаптарга жана стандарттарга жооп бербеген медициналык адистерди кызмат ордуна четтетүү мүмкүнчүлүгүн көрүү зарыл.

3.4 Ортодонтиялык терапиянын сапатын баалоо стандарттарынын негизинде тиш-жаак системанын аномалияларын коррекциялоону оптималдуу тандоо үчүн дарылоо ыкмаларынын эффективдүүлүгүн изилдөө

Ортодонтoloog менен пациенттин өз ара аракеттенүүсү, врачтын профессионалдык компетенттүүлүгүнө, алардын кемтик даражасын оңдоого, стоматологиялык аномалиялардын өрчүү коркунучун минималдаштырууга жана жаңы патологиялык шарттардын пайда болушуна, ошондой эле оптималдуу колдонууга негизделген. Саламаттыкты сактоо системасы менен өз ара аракеттенүүдө пациенттин канааттануусун камсыз кылуу үчүн медициналык ресурстарды биз "көрсөтүлгөн ортодонтиялык жардамдын сапатын" аныктайбыз.

Стоматологиялык жардамдын сапатын баалоонун процедуралык концепциясынын алкагында негизги ыкма болуп, дарылоо-дарт аныктоо иш-аракеттерге тике байкоо жүргүзүү, ошондой эле ретроспективдүү перспективада баштапкы документтерди талдоо аркылуу жүзөгө ашырылуучу эксперттик баалоо ыкмасы саналат. Биз ортодонттук дарылоонун сапатын эффективдүү жана объективдүү контролдоо үчүн ишенимдүү маалымат булагы катары "Стоматологиялык бейтаптын медициналык картасы" (каттоо формасы 043) жетишсиз деп эсептейбиз.

Баалоо үчүн ортодонттук дарылоону аяктаган бейтаптардын 100 амбулаториялык жазуулары тандалып алынган, архивден дарылоого чейин жана андан кийинки контролдук жана диагностикалык моделдер алынган, ошондой эле тандалган пациенттердин дарылоого чейин жана андан кийинки жаак-тиш жана тиш сүрөттөрү изилденген.

Экспертиза атайын түзүлгөн комиссия тарабынан жүргүзүлгөн, анын курамына: ортодонт, медицина илимдеринин кандидаты. Таалайбеков Нурсултан Таалайбекович, жогорку категориядагы ортодонт Абылкасымов Мырзабек Абылкасымович жана д.м.к. кирген.

Оорулуулар стоматологиялык жаш курагына жана тиш патологиясынын мүнөзүнө жараша топторго бөлүнгөн. Эрте аралаш тиштери бар балдарда – 30 амбулатордук, кеч аралашкан тиши – 30, туруктуу тиши менен – 40 амбулатордук баяндама тандалып алынган.

3.4.1 Жеке тиштердин абалынын патологиясы менен байланышкан нейтралдуу окклюзиясы бар бейтаптарды дарылоо (1-класс Энгля)

Бейтаптардын бул тобунда дарылоонун эффективдүүлүгү абдан жакшы (96%дан 98%ке чейин) болгон, бирок тиштердин өзгөрүшүнө, алынма пластинкалардын тынымсыз туураланышына байланыштуу аппараттарды кийүү мезгили кыйла көбөйгөн. дарылоо учурунда жарылган тиштердин абалы, бир катар учурларда, ошондой эле аппаратка кошумча түзөтүүчү элементтерди киргизүүнү талап кылган, ошондой эле 30 9 учурда (аралаш тиш тобундагы бейтаптардын 30%) тууралоо зарыл болгон.) үчүн дарылоону улантуу керек болчу алынбаган техника - кашаа - система.

Жеке тиштердин абалынын аномалиялары менен нейтралдуу окклюзиясы бар бейтаптарды туруктуу тиштентүү мезгилинде дарылоонун эффективдүүлүгү абдан жакшы, бирдей болгон : 96 - 98%, бирок, - 10 айдан 15 айга чейин, ар кандай бейтаптарда дарылоо мөөнөтү бир кыйла кыскарган. Дарылоо стационардык ортодонтиялык жабдууларды - кронштейн системасын колдонуу менен гана жүргүзүлгөн.

3.4.2 Дисто-окклюзияны (дисталдык окклюзияны) пациенттерде тиштенменин эрте жана кеч өзгөрүү мезгилинде, ошондой эле туруктуу тиштентүү учурунда коррекциялоо

II класстагы туура эмес окклюзиялар – дисталдык окклюзия – баш сөөктүн түбүнө карата үстүнкү сөөктүн алдыңкы абалы менен мүнөздөлгөн деформациялар; үстүнкү жаактын ашыкча өнүгүшү жана/же сагитальдык тегиздикте астыңкы жаактын начар өнүгүшү; төмөнкү ретрогнатия, же бул белгилердин айкалышы.

Дисталдык окклюзияны дарылоонун натыйжаларын талдоо үчүн дисталдык окклюзия менен ооругандардын бирдей саны (Энгле боюнча 2.1 жана 2.2 класстар) алынган: эрте аралаш тиште – 17, кеч аралаш тиште 17 жана туруктуу тиште 17 (бардыгы) 51).

Дисто-окклюзияны туралоонун максаттары: молярга жана азуу тиштерде I бурч классы боюнча бириктирүүгө жетишүү, сагиталдык жараканы жабуу, алып салуу менен дарылоодо - жуулгандан кийинки тиштерди жабуу, скелет аномалиясында - жетишүү. скелет менен беттин гармониясы. Биринчи милдетти ишке ашыруу үчүн - I класска ылайык каптал сегменттерди орнотуу - бир нече жолдору бар: астыңкы жаактын өсүшүнө, анын микрогнатиясы менен, үстүнкү азуу тиштерин дистализациялоо, стационардык техниканы II класс аралык тартуу менен айкалыштыруу.

Эрте жана кеч аралашкан тиштери бар бейтаптар эки баскыч менен дарыланган. Биринчи баскычта аппараттык ыкманы колдонуу менен каптал сегменттер Энгля, I классына ылайык орнотулуп, экинчи этапта стационардык ыкманы колдонуу менен тиштердин анормалдуу абалын жана физиологиялык интерокклюзиялык мамилелерди оңдоого жетишилген.

Бейтаптардын бул тобун дарылоо тиштерди жулуп албастан жүргүзүлгөн, биз эрте дарылоодон, өсүү багытын өзгөртүү мүмкүнчүлүгүнөн, чыга элек тиштерге мейкиндикти сактап калуудан, жарылып чыгууга багытталган туура Энгля II классы тактикасы пайдаланылган.

Ошентип, скелеттин II классы, дисталдык окклюзиясы бар бейтаптар үчүн, жаак-тиш скелетинин өсүү түрүн аныктагандан кийин, дарылоонун 1-баскычы үчүн аппарат аныкталган.

Дистоокклюзиясы бар, тиш-жаак скелетинин өсүшүнүн гипердивергенттик түрү бар, ылдыйкы жаак нормалдуу өнүгүүсү бар, вертикалдык өсүүнү, үстүнкү азуу тиштердин интрузиясын жана тиштин алдыңкы айлануусун стимулдаштырууну көзөмөлдөө үчүн, астыңкы жаак - 4 бейтап. жогорку тартылуучу жаак догосу дайындалган.

Беттин скелет структурасынын гиподивергенттик түрү менен 2-класстагы скелет аномалиясын оңдоо (беттин кыска түрү - ар кандай булактарда горизонталдык тип), төмөнкү микро/ретрогнатия, максаты жаактын дифференцияланган өсүшүн алуу, астыңкы жаактын өсүшүн стимулдаштыруу, анын микрогнатиясы, беттин төмөнкү үчтөн бир бөлүгүнүн бийиктигин жогорулатуу жана терең тиштенүүнү оңдоо. Өзгөрүүнүн бул түрү активдүү өсүү мезгилинде активатор-бионатор тибиндеги функционалдык түзүлүштөрдү колдонуу менен эң эффективдүү ишке ашат, ал эреже катары, кеч аралаш тиштешүү мезгилине туура келет.

Ошентип, дисталдык окклюзияны эң эффективдүү дарылоо анализдин жыйынтыгында, стационардык техниканы – кронштейн системасын колдонуу менен алдын ала калыптанган туруктуу тиште, тиштин дистализациясы менен кеч аралаш тиште бир баскычтуу дарылоо болуп эсептелет. беттин скелет түзүлүшүнүн норма- жана гиподивергенттик типтеги биринчи жогорку азуу тиштери. Дарылоонун эффективдүүлүгү 98% түзгөндө, биз дарылоонун жыйынтыгын абдан жакшы деп эсептейбиз.

3.4.3 Оорулууларды дарылоонун сапатын жана эффективдүүлүгүн талдоо үчүн мезиалдык окклюзиясы бар амбулатордук карталар алынып, ортодонтиялык дарылоону эрте аралаш тиште- 3 бала, 3 балада - кеч аралаш тиште, алдын ала калыптана баштаган туруктуу тиштери болгон – 4 балага, ортодонтиктук дарылоосу аяктаган 10 балага анализ жүргүзүлгөн

III класстагы окклюзиялар аномалиялары – баш сөөктүн жана/же жаак сөөктүн түбүнө карата тиш –жаактын алдыңкы абалы менен мүнөздөлгөн деформациялар; ылдыйкы жаактын ашыкча өнүгүшү жана/же сагиталдык тегиздикте үстүнкү жаактын начар өнүгүшү; жогорку ретрогнатия, же бул белгилердин айкалышы.

Бул топтогу бейтаптар үчүн дарылоонун натыйжаларына талдоо жүргүзүүдө дарылоонун натыйжалуулугу орто эсеп менен 87,9% түзгөн.

Экинчи топту, экинчи подгруппаны - скелетинин III классы оор 3 адам түзгөн өспүрүмдөр ортогнатикалык хирургиянын көрсөткүчтөрүн жана мөөнөтүн аныктоо үчүн ооз жана тиш сөөк-жаак хирургуна консультацияга жөнөтүлгөн.

3.4.4 Эрте алмашкан, кеч алмашкан жана туруктуу тиштенменин трансверсалдык тегиздигинде окклюзия аномалиясы бар пациенттерди дарылоо

Трансверсалдык тегиздикте окклюзия аномалиялары тиш-жаак, көбүнчө фасциалдык деңгээлдеги асимметриянын болушу менен мүнөздөлөт. Эрте алмашкан жана кеч алмашкан тиштешүүдө эндо- жана экзоокклюзияны коррекциялоо ар кандай типтеги алынуучу пластиналык аппараттардын жардамы менен жүргүзүлгөн.

модификациялар: сектордук кесүү жана буроо менен, үч жана эки багытта кеңейтүү үчүн, орто кесүү бурамасы менен жана үстүнкү тиштин кеңейтүү үчүн.

Эки тараптуу эксокклюзия жок кылынган, үстүнкү тиштер кеңейген, кесүүчү тиштин кабатталышы жакшырган, 8 тиштин анормалдуу абалы жок кылынган. Скелет диагностикасы: скелет III класс, беттин скелет структурасынын гипердивергенттик түрү, беттин төмөнкү үчтөн бир бөлүгүнүн бийиктиги кичирейген, астыңкы азуу тешиктердин ретрузиясы, азуу аралык бурчу чоңойгон, профили түз, эриндин кадамы оң.

3.4.5 Ош шаарынын ар кандай стоматологиялык клиникаларында патологиянын мүнөзүнө жараша, жаш курагы боюнча жүргүзүлгөн ортодонтиялык дарылоонун эффективдүүлүгүн баалоо

Жыйынтыкталган ортодонттук иштерди талдоо натыйжаларына таянып, стоматологиялык системанын өнүгүүсүнүн ар кандай баскычтарында ортодонт адис ортодонтиялык аномалияларды жок кылуу үчүн ар кандай ыкмаларды колдонот деген тыянак чыгарууга болот. Эгерде аномалия тиштин деңгээлинде гана пайда болсо, анда пациенттин жашына карабастан, аны толугу менен оңдоого болот.

Тиштердин жана/же жаактардын туурасынан ориентациясынын (горизонталдуу) четтөөлөрүнүн тегиздигинде көрүнгөн стоматологиялык аномалиялар менен ооруган пациенттерде.

Окклюзиянын өзгөрүшүнүн талданган учурларында, алардын көпчүлүгүндө акыркы окклюзия пайда болгонго чейинки мезгилде ортодонтиялык дарылоонун экинчи фазасын бреккет системасын колдонуу талап кылынгандыгы аныкталган.

Белгилей кетчү нерсе, окклюзиянын өзгөрүшүнүн алгачкы мезгилиндеги терең тиштенүүнү оңдоо кыйыныраак болгон.

Дисокклюзияны (тиштердин туура эмес кармалышын) тууралоо жана баш сөөктүн жана жаак скелетинин өсүшүн модуляциялоо, ошондой эле скелеттин ачык тиштерин алдыңкы тиш - жаак (алдыга) айлануусу менен коррекциялоо мүмкүнчүлүктөрү активдүү өсүү мезгилинде максималдуу чегине жетет. Дал ушул мезгилде дарылоонун натыйжалуулугу 100% түзгөн, бул патологияга тийгизген таасиринин жогорку натыйжалуулугун көрсөтүп турат.

Ошентип, интенсивдүү өсүү мезгилинде ортодонтиялык дарылоонун ар кандай аспектилерине, мисалы, дисокклюзия, баш сөөктүн жана жаактын скелетинин өсүшү жана ачык тиштөө сыяктуу көйгөйдү дарылоого, 100% ийгиликтүү, бул активдүү кийлигишүү толук оңдоого алып келгендигин белгилей кетүү маанилүү.

Комплекстүү ортодонтиялык жана хирургиялык кийлигишүү аркылуу биз дарылоонун натыйжалуулугун 87,7% га жетиштик.

КОРУТУНДУ

1. Ош шаарында мектеп жашындагы балдарды текшерүүнүн жыйынтыгы боюнча тиш – жаак системанын аномалияларынын таралуу деңгээли 100 адамга 75,6ны түзөт. Тиш-бет системасынын аномалияларынын түзүмүндө $52,7 \pm 3,6\%$ тиштенме патологиясы менен шартталган, анын ичинде $30,4 \pm 1,7\%$ - дисталдык окклюзия, $- 15,6 \pm 0,7\%$, туурасынан өтүүчү тегиздикте патология; вертикалдык тегиздикте окклюзия аномалиялары $26,0 \pm 1,5\%$ учурларда кездешет. Жеке тиштердин аномалиялары 28,0% учурларда кездешет. Өз демилгеси менен (ата-энелеринин демилгеси) респонденттердин $64,3 \pm 3,8\%$ ортодонтоко кайрылышкан, $31,6 \pm 1,6\%$ стоматолог тарабынан кайрылышкан.

2. Сурамжыланган пациенттер жана алардын ата-энелери тиш – жаак аномалиялардын пайда болушунун негизги себептери: тукум куучулук ($31,3 \pm 1,9\%$), жаман адаттардын болушу ($26,2 \pm 2,1\%$), өз убагында дарылоо ($21,8 \pm 2,0\%$), жана анын натыйжасында тиштин жулунушу деп эсептешкен. мурундун дем алуусу ($11,3 \pm 0,7\%$), упчуну узакка колдонуу ($9,4 \pm 0,8\%$). Ортодонтиялык дарылоого муктаж болгон башталгыч жана жогорку мектеп курагындагы балдардын жалпы санынын 24%ы гана тиштегенин «туура эмес» деп баалаган, беттин эстетикалык дисбаланстарын жоюуга түрткү болгон.

3. Ош шаарындагы ортодонтордун аккредитациясы жана квалификациясын жогорулатуу боюнча укук-ченемдик документтердин жана маалыматтардын талдоосунун жыйынтыгы ортодонтор ортодонтология боюнча клиникалык ординатурадан өтүүсү милдеттүү экендигин тастыктайт. Эгерде дарыгерлер клиникалык ординатураны бүтүрө албаса, анда алар ортодонтия тармагында 250 сааттан кем эмес квалификацияны жогорулатуу курсунан өтүшү керек. Ортодонт болуп иштеген дарыгерлердин 35%ынын квалификациялык категориясы жана дасыгуусун жогорулатуу боюнча сертификаттары бар экени далилденген.

4. Ортодонтиялык дарылоонун сапатын контролдоону эксперттик баалоо тандалган ыкманын эффективдүүлүгүнүн деңгээлин аныктоого

мүмкүндүк берет. акыркы туруктуу тиштин калыптануу мезгилинде дарылоонун натыйжалуулугу 94,2%дан 96,3%ке чейин белгиленген. Тиш аномалиялары үчүн дарылоонун натыйжалуулугу 100% га жеткен. Ал эми туруктуу тиште мезиооклюзияны дарылоонун айкалыштырылган ыкмалары менен дарылоонун эффективдүүлүгү 87,7% деңгээлинде жетишилген жана кийин бул бейтаптар хирургиялык кийлигишүүнү талап кылган.

5. Квалификациялуу ортодонтиялык жардам көрсөтүүнү жакшыртуу максатында тиш- жаак тарабынын ар кандай аномалиялары бар балдарды дарылоонун тактикасы боюнча “Балдарга ортодонтиялык дарылоонун сапатын жана натыйжалуулугун баалоо” методикалык сунуштама иштелип чыкты жана ишке киргизилген.

ПРАКТИКАЛЫК СУНУШТАР

1. Балдарга ортодонтиялык жардам көрсөтүүнү пландаштырууда Ош шаарынын стоматологиялык системасынын аномалияларын эпидемиологиялык изилдөөнүн натыйжаларын шаардык саламаттыкты сактоо органдарынын жетекчилери колдонуу.

2. Стоматологиялык системанын патологиясынын калыптанышына жана балдардын аң-сезимине медициналык-социалдык факторлордун таасирин талдоонун негизинде практикалык ден соолукту сактоо боюнча сунуштар иштелип чыккан.

3. Жарыяланган методикалык сунуштарга ылайык ортодонтогук жардамдын сапатын контролдоо тутумун колдонуу тажрыйбасын Ош шаарындагы башка стоматологиялык клиникаларга жайылтуу сунушталат, мында ортодонтиялык дайындоо жана тиш-жаак аномалиялары бар пациенттерди дарылоо да жүргүзүлөт.

ДИССЕРТАЦИЯНЫН ТЕМАСЫ БОЮНЧА ЖАРЫЯЛАНГАН ЭМГЕКТЕРДИН ТИЗМЕСИ:

1. Comparative evaluation of upper jaw connection treatment with rapid palatal expansion apparatus / D. A. Eshiev, N. T. Taalaibekov, A. A. Eshieva, A. M. Alieva, A. M. Eshiev // Scientific journal of the Modern Education and Research Institute. The Kingdom of Belgium, 2021. – № 16. – p. 15–19; То же [Электронный ресурс]. – [Режим доступа]: https://issuu.com/modernducationandresearchinstitute/docs/scientific_journal_merimarch_2021

2. Stages of correction and rehabilitation of patients with dental-maxillofacial defects and deformities / D. A. Eshiev, N. T. Taalaibekov, A. A. Eshieva, A. M. Alieva,

A. M. Eshiev // Science and innovation 2021: development directions and priorities. Melbourne, 2021. – С. 95-104; То же [Электронный ресурс]. – [Режим доступа]: <https://elibrary.ru/item.asp?id=46180064>

3. **Алиева, А. М.** Анкетирование населения, получающие ортодонтическую помощь в городе Ош /А. М. Алиева, А. М. Ешиев // Вестник Биомедицина и социология, 2022. – Т.1, №1. – С.31-38; То же [Электронный ресурс]. – [Режим доступа]: <https://www.elibrary.ru/item.asp?id=48052425>

4. **Алиева, А. М.** Методы первичной профилактики зубочелюстных аномалий, применяемые в стоматологической клинике города Ош /А. М. Алиева, А. М. Ешиев // Вестник Кыргызской государственной медицинской академии им. И. К. Ахунбаева. – 2022. – Т. 2, № 2. – С. 152-155; То же [Электронный ресурс]. – [Режим доступа]: <https://www.elibrary.ru/item.asp?id=49166384>

5. Координация и процессы устранения различных аномалий челюстно-лицевой области /А. М. Алиева, Д. А. Ешиев, Н. Т. Таалайбеков, А. М. Нурматов // Клинико-морфологические аспекты фундаментальных и прикладных научных исследований: материалы III Международной научной конференции / редкол.: Н. Т. Алексеева [и др.]. – Воронеж, 2023. – С. 21-27; То же [Электронный ресурс]. – [Режим доступа]: <https://elibrary.ru/item.asp?id=50503304>

6. **Алиева, А. М.** Частота зубочелюстных аномалий, встречающихся у школьников города Ош / А. М. Алиева, Н. М. Мырзашева, А. М. Ешиев // Вестник Кыргызско-Российского Славянского университета, 2023. –Т.23, № 9. – С. 107-110; То же [Электронный ресурс]. – [Режим доступа]: <https://www.elibrary.ru/item.asp?id=54810817>

7. **Алиева, А. М.** Изучение нормативно-правовых актов: аккредитация и повышение квалификации врача-ортодонта в городе Ош / А. М. Алиева, А. М. Ешиев // Вестник Кыргызской государственной медицинской академии им. И. К. Ахунбаева. – 2023. – № . – С. 217-222; То же [Электронный ресурс]. – [Режим доступа]: <https://elibrary.ru/item.asp?id=54766616>

8. **Алиева, А. М.** Исследование эффективности лечебных методов для оптимального выбора коррекции аномалий зубочелюстной системы, осуществляемое на основе оценочных стандартов качества ортодонтической терапии / А. М. Алиева, А. М. Ешиев // Международный журнал гуманитарных и естественных наук. – Новосибирск, 2024. – № 9-3 (96). – С. 14-20; То же [Электронный ресурс]. – [Режим доступа]: <https://www.elibrary.ru/item.asp?id=73165427>

9. **Алиева, А. М.** Оценка осведомленности населения о зубочелюстной патологии и эффективности методов профилактики и ортодонтического лечения среди детей школьного возраста в городе Ош / А. М. Алиева, А. М. Ешиев // Тенденции развития науки и образования. – Самара, 2024. – №116 (7). – С. 14-17; То же [Электронный ресурс]. – [Режим доступа]: <https://doicode.ru/doi/116/lj122024p14.pdf>

Алиева Айдай Момунжановнанын «Ош шаарынын мисалында дасыгуу ортодонттук жардамдын сапатын жогорулатуу жолдору» темасындагы 14.01.14 – стоматология адистиги боюнча медицина илимдеринин кандидаты окумуштуулук даражасын изденип алуу үчүн диссертациясынын

РЕЗЮМЕСИ

Негизги сөздөр: тиш- жаак аномалиялары, ортодонтия, тиштенме, сапатты көзөмөлдөө, ортодонтиялык дарылоо.

Изилдөөнүн объектиси: Ош шаарынын 7–11-класстарынын 1000 окуучусу, клиникалык кароодон кийин 850 адамды сурамжылоо, ошондой эле, ортодонтиялык дарылоодон өткөн 100 бала .

Изилдөөнүн предмети: тиш-жаак аномалияларынын таралышы, аларды пайда кылуучу медициналык-социалдык факторлор, дарылоонун натыйжалуулугу, нормативдик укуктук базанын анализи жана ортодонтиялык жардамдын сапаты.

Изилдөөнүн максаты: тиш-жаак аномалияларынын түзүлүшүн жана себептерин изилдөө, ортодонттук дарылоонун сапатын баалоо жана аны жакшыртуу боюнча сунуштарды иштеп чыгаруу.

Изилдөө методдору: клиникалык, статистикалык, рентгенологиялык методдор, сурамжылоо, эксперттик баалоо.

Алынган жыйынтыктар жана жаңылыктар. Ош шаарындагы мектеп окуучуларынын ортосунда тиш-жаак аномалияларынын таралышы изилденип, 100 баланын 75,6сында аныкталган. Тиш-жаак аномалияларынын түзүлүшү, алардын негизги себептери: тукум куучулук факторлор, зыяндуу адаттар, өз убагында дарылоонун жоктугу, мурун дем алуунун бузулушу, упчуну узак колдонуу изилденген. Ортодонт-дарыгерлер үчүн клиникалык ординатура же 250 сааттан кем эмес квалификацияны жогорулатуу зарылчылыгы аныкталган. Заманбап дарылоо методдорунун натыйжалуулугу мамлекеттик жана жеке клиникаларда далилденген. Изилдөө жыйынтыктары ортодонттук жардамды пландоо жана баалоо үчүн колдонулуп, Ош жана Бишкек шаарларынын клиникаларынын ишине киргизилген.

Колдонуу боюнча сунуштар. Изилдөөнүн жыйынтыктарын стоматологиялык жана муниципалдык мекемелерде ортодонттук жардамды пландоо жана уюштуруу үчүн колдонуу сунушталат.

Колдонуу чөйрөсү: стоматология, ортодонтия.

РЕЗЮМЕ

диссертации Алиевой Айдай Момунжановны на тему: «Пути повышения качества квалифицированной ортодонтической помощи (на примере г. Ош)» на соискание ученой степени кандидата медицинских наук по специальности 14.01.14 – стоматология

Ключевые слова: зубочелюстные аномалии, ортодонтия, прикус, контроль качества, ортодонтическое лечение.

Объект исследования: 1000 учеников школ г. Ош 7-11 классов, проведено анкетирование 850 человек после проведения клинического осмотра полости рта, а также 100 детей, прошедших ортодонтическое лечение в государственных и частных клиниках.

Предмет исследования: распространённость зубочелюстных аномалий, медико-социальные факторы их формирования, эффективность ортодонтического лечения, анализ нормативно-правовой базы и качество оказания ортодонтической помощи.

Цель исследования: изучение структуры и факторов, влияющих на развитие зубочелюстных аномалий, а также оценка качества ортодонтического лечения и разработка рекомендаций по его улучшению.

Методы исследования и аппаратура: клинические, статистические, рентгенологические методы, анкетирование, экспертная оценка качества лечения.

Полученные результаты и новизна. Впервые проведено исследование распространённости ортодонтической патологии у школьников города Ош, уровень распространённости составил 75,6 на 100 детей. Изучены структура и характер зубочелюстных аномалий, а также основные факторы их формирования: наследственность, вредные привычки, несвоевременное лечение, нарушение носового дыхания, длительное использование соски. Установлена необходимость клинической ординатуры или повышения квалификации ортодонтотв на 250 часов. Доказана эффективность современных методов лечения зубочелюстных аномалий у школьников в условиях государственных и частных клиник города Ош. Результаты используются для планирования и оценки ортодонтической помощи. Разработанные данные внедрены в работу стоматологических клиник города Ош и Бишкек.

Рекомендации по использованию. Результаты исследования рекомендуется использовать в стоматологических клиниках и муниципальных учреждениях для планирования и организации ортодонтической помощи.

Область применения: стоматология, ортодонтия.

RESUME

of the dissertation by Aidai Momunzhanovna Aliyeva on the topic: «Methods for Improving the Quality of Qualified Orthodontic Care (Based on the Example of Osh City)» submitted for the degree of Candidate of Medical Sciences in the specialty 14.01.14 – Dentistry

Keywords: dental and jaw anomalies, orthodontics, occlusion, quality control, orthodontic treatment.

Object of study: 1000 school students from grades 7–11 in Osh, with 850 surveyed after clinical examinations, and 100 children who underwent orthodontic treatment.

Subject of study: prevalence of dental and jaw anomalies, factors contributing to their development, treatment effectiveness, regulatory framework, and quality of orthodontic care.

Research objective: to study the structure and factors influencing the development of dental and jaw anomalies, assess the quality of orthodontic treatment, and develop recommendations for improvement.

Methods of study: clinical, statistical, radiological methods, surveys, and expert evaluation.

Key findings and novelty. The prevalence of dental and jaw anomalies among Osh schoolchildren was studied for the first time, identified in 75.6 out of 100 children. The structure and key causes of anomalies, such as heredity, harmful habits, delayed treatment, nasal breathing issues, and prolonged pacifier use, were examined. The need for clinical residency or at least 250 hours of professional training for orthodontists was established. The effectiveness of modern treatment methods was demonstrated in public and private clinics in Osh. The findings are used for planning and evaluating orthodontic care and have been implemented in clinics in Osh and Bishkek.

Recommendations for use: The results are recommended for planning and organizing orthodontic care in dental and municipal institutions.

Fields of application: dentistry, orthodontics.

Кагаздын форматы 60 x 90/16. Көлөмү 1,5 б.т.
Кеңсе кагазы. Тиражы 50 нуска.
«Соф Басмасы» ЖЧК тарабынан басылып чыкты.
720020, Бишкек ш., Ахунбаева көч., 92